Рощина І. О.,
к.ю.н., доцентка,
професорка кафедри публічного та міжнародного права,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана

СОЦІАЛЬНА ІНКЛЮЗІЯ В ОСВІТІ: МІЖНАРОДНІ ПІДХОДИ ТА РОЗВИТОК В УКРАЇНІ

Соціальна інклюзія – це активний процес покращення умов участі у суспільному житті різних осіб та груп, включно з тими, що перебувають у вразливому стані, шляхом розширення їх можливостей, полегшення доступу до ресурсів, усунення перешкод для їх самореалізації, поваги до людської гідності та прав. Вагомий внесок у розвиток та поширення концепції соціальної інклюзії був зроблений ключовими світовими інституціями: ООН, ЮНЕСКО, Світовим Банком, а також ЄПВО. Необхідно констатувати, що упродовж останніх десятиліть підходи до розуміння соціальної інклюзії зазнали помітних змін. Це стосується благодійної допомоги бідним, забезпечення прав особам з інвалідністю, а також формування просторів та середовищ, придатних для використання представниками різних соціальних груп без необхідності їх спеціальної адаптації [1, с. 3].

Радкевич Д. О. в своїй статті зазначає, що соціальна інклюзія сприяє зменшенню соціальної нерівності, оскільки економічний зріст, що не враховує потреби всіх верств населення, може призвести до посилення соціального розриву між багатими та бідними. Створення інклюзивних економічних умов покращує життя громадян і сприяє стабільному та стійкому розвитку суспільства в цілому.

Тому, соціальна інклюзія є важливим фактором економічного розвитку, оскільки забезпечує доступ до ресурсів та можливостей, зменшує соціальну нерівність, зміцнює громадянське суспільство і враховує екологічні аспекти [2, с.156].

Також, соціальна інклюзія та створення безбар’єрного середовища в Україні традиційно розглядаються у контексті політики щодо людей з інвалідністю, представників маломобільних груп. Як свідчить зарубіжний досвід, такий

методологічний підхід не характерний для сучасної європейської та світової практики. Тому, розвинені держави вважають продуктивнішими ширші напрями політики щодо інклюзії та безбар'єрності, до цільових груп залучають людей старшого віку, матерів з дітьми до 6 років, дітей, що залишилися без батьківського піклування, молодь, а не тільки осіб з функціональними порушеннями працездатності та інвалідністю. І як наслідок, це створює більше можливостей для залучення різних груп громадян до соціальних процесів [3, с.4].

Варто зазначити наступне: значна роль у формування інклюзивного суспільства належить освіті, оскільки у закладах освіти проходить соціалізація дітей та молоді [4, с. 44].

Соціальна інклюзія в освіті набула актуальності після ухвалення Саламанкської декларації (1994 р.), її подальший розвиток відбувся у Інчхонській декларації (2015 р.). Інчхонська декларація стала частиною програми «Освіта-2030», ухваленої в рамках виконання Цілей сталого розвитку «Забезпечити всеохопну та справедливу якісну освіту та сприяти можливостям навчання протягом усього життя для всіх». Після ухвалення Закону «Про освіту», який закріпив право дітей з особливими освітніми потребами навчатися у звичайних школах, розгорнулись процеси активізації соціальної інклюзії в українській освіті. З 2017 р. створюються інклюзивно-ресурсні центри, розробляються адаптовані програми та методики, впроваджуються принципи універсального дизайну навчання, відбувається поступовий процес синхронізації національної української системи освіти з міжнародними стандартами [1, с. 18].

Таким чином, сучасне розуміння соціальної інклюзії включає створення такого освітнього середовища, в якому забезпечуються рівні можливості для всіх учасників освітнього процесу та враховуються потреби різних соціальних груп.

Сьогодні соціальна інклюзія в освіті є не лише правовим зобов'язанням та педагогічним викликом, але й важливим чинником соціальної згуртованості та демократичного розвитку. Вона поєднує міжнародні декларації з національними

реформами, формуючи освітній простір, де кожен має шанс реалізувати свій потенціал. Водночас викликами соціальної інклюзії залишаються недостатня матеріально-технічна база, брак підготовлених педагогів, а також необхідність ширшої суспільної підтримки. Соціальна інклюзія у сфері вищої освіти виникла як продовження руху за розширення доступу, а нині є ключовим елементом європейської освітньої політики і поступово інтегрується в українську систему вищої освіти. В Україні ідея соціальної інклюзії у вищій освіті розвивається в рамках участі та інтеграції у ЄПВО, у зв'язку з реформами та суспільними трансформаціями, спричиненими війною, тому, сьогодні є потреба в розширенні можливостей для ветеранів та внутрішньо переміщених осіб, а також в адаптації університетів до міжнародних стандартів доступності; запровадження програм підтримки студентів з інвалідністю [1, с.22].

Отже, враховуючи вище зазначене, можна дійти наступного висновку, що соціальна інклюзія є важливим напрямом сучасної держави, оскільки інклюзія спрямована на забезпечення рівних можливостей, подолання соціальної нерівності та створення умов для повноцінної участі всіх осіб у суспільному житті.

Список використаних джерел

1. Словник «Понятєво-термінологічний апарат із проблеми соціальної інклюзії у сфері вищої освіти: О. Оржель, Н. Шофолова. Препринт. Київ: ІВО 2026. 31 с. URL: https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2026/05/slovnyk-Sotsialn-inklyuziya-u-sferi-VO__IVO-2026-31p.pdf

2. Радкевич Д. О. Соціальна інклюзія як чинник стійкого соціальноекономічного розвитку. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична.* 2025. Вип. 44. С.153–161. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/1581-Article%20Text-2332-1-10-20250404%20(1).pdf

3. Створення безбар'єрного середовища та соціальна інклюзія: світовий досвід для України: аналіт. доп. / [Зубченко С. О., Каплан Ю. Б., Тищенко Ю. А.]. Київ:

НІСД, 2020. 24 с. URL: https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/download/1581/1361/

4. Нестерова М., Оржель О. Соціальна інклюзія як чинник успішної співпраці університетів та громад. *Вища освіта України*. 2023. № 3. С. 43–52 URL: https://surl.li/sqhrsd

Скрильник А. С.,
к.е.н., доцент,
Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ІНКЛЮЗИВНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОЛІТИКИ РІВНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ У СТАЛОМУ РОЗВИТКУ ГРОМАД

Політика рівних можливостей у контексті сталого розвитку не може обмежуватися лише соціальним захистом окремих груп населення. У громадах, що функціонують в умовах воєнних ризиків, демографічних втрат і нерівного доступу до ресурсів, вона має набувати економічного виміру через створення умов для продуктивної участі людини у праці, підприємництві та локальному розвитку. Саме тому інклюзивне підприємництво доцільно розглядати як інституційну основу поєднання цілей економічного зростання, соціальної згуртованості та просторової справедливості [1; 2].

У межах сучасної парадигми інклюзивного розвитку підприємництва ключовим є не сам факт відкриття бізнесу представниками вразливих або недостатньо представлених груп, а здатність місцевої економічної системи зменшувати бар’єри входу, забезпечувати доступ до фінансування, цифрових сервісів, приміщень, ринків збуту і консультаційної підтримки. Такий підхід відповідає логіці Цілей сталого розвитку, зокрема принципу недопущення виключення людини з економічної участі через стан здоров’я, місце проживання, ветеранський досвід, вимушене переміщення, вік або гендер [3; 4].